

- ВДПУ імені М.Коцюбинського). *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Вип.31. Київ : Видавництво УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. с. 161-168.
6. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійної школи (дидактичні основи). Львів : Світ, 1999. 302 с.
 7. Педагогічний словник / [за ред. М. Ярмаченка]. К.: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
 8. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English Sixth Edition; ed. by Sally Wehmeier. Oxford, University Press, 2000. 1540 p. 11. Skalny, A. Bioelementology as an interdisciplinary integrative approach in life sciences: terminology, classification, perspectives. *Journal of Trace Elements in Medicine and Biology*. 2011.Vol. 25. pp. 3-10.

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Василевська-Скупа Л.П., кандидат педагогічних наук, доцент

Шнортій М.А., викладач

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського

Постановка проблеми. В складних умовах українського суспільства, в умовах війни, з особливою гостротою постає проблема збереження особистістю національно-культурної ідентичності, що виступає найважливішою характеристикою людини і передбачає сприйняття себе як представника національної культури певної історичної епохи і разом з тим – як носія загальнолюдських гуманістичних культурних цінностей.

Актуальні аспекти порушеної проблеми висвітлено в Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (від 06 червня 2022р.). В державному документі зазначено, що метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження

національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності.

Одним із дієвих засобів формування національних почуттів та національно-культурної ідентичності підростаючого покоління є вітчизняне мистецтво. Особливості національної культури та вплив мистецтва на її становлення розглядали вітчизняні науковці, мистецтвознавці, культурологи, письменники, педагоги: М. Максимович, П. Куліш, М. Костомаров, О. Потебня, М. Драгоманов, Д. Чижевський, Леся Українка, І. Франко, С. Русова, В. Верховинець, В. Січинський, Г. Ващенко, В. Сухомлинський, П. Юркевич, К. Ушинський, Г. Філіпчук.

Питання виховання національної самосвідомості підростаючого покоління засобами музичного мистецтва досліджували І. Зязюн, Ф. Колеса, С. Горбенко, А. Козир Л. Масол, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Падалка, Л. Хлебнікова, О. Отич, О. Щолокова та ін.

Разом з тим, незважаючи на чисельні дослідження процесу формування національної ідентичності потребує пильної уваги питання впливу мистецтва на розвиток даного феномену.

Тому метою статті є обґрунтувати можливості мистецтва у формуванні національно-культурної ідентичності особистості як основи становлення її індивідуальності.

Виклад основного матеріалу. Визначаючи поняття «ідентичність», слід зазначити, що його походження від латинського «*identicus*» (однаковий) і тлумачиться у словниках як однаковість; співвіднесеність будь – чого, що має буття, із самим собою. Ідентичність науковці розуміють як психосоціальну тотожність, що дозволяє їй приймати себе в усьому багатстві своїх стосунків із оточуючим світом та узгоджувати систему цінностей, ідеалів, життєвих планів, потреб, соціальних ролей з відповідними формами поведінки [6, с.343-344].

Саме народне мистецтво має чималий потенціал у розвитку національної культури та детермінанти формування національно-культурної ідентичності особистості. Погоджуємося з думкою В. Січинського, українського мистецтвознавця, який підкреслював, що для того, щоб нація була духовно здоровою й життєздатною на світовій арені, необхідно забезпечити її культурний розвиток, в якому «мусить виявлятися з цілою силою творчість, що міцно пов'язана з певним народом, зі своїм ґрунтом, зі своєю історією». Тому він переконливо стверджував, що

мистецтво всіх народів і всіх часів – це один неподільний ланцюг людської культури – постійне змагання до творення нових форм мистецького вислову – постійний поступ. Мистецтво кожної країни, в яких умовах воно б не розвивалося, є лише продовженням попередніх досягнень, один короткий етап для наступної доби... Раз створене мистецтво залишає глибокий слід в наступних віках [7, с.4].

«Твориться культура лише творчістю» – тому занепад народної творчості, відрив мистецтва від національних культурних основ можна розглядати як передвісники духовної загибелі народу, які спричинюють нівелювання його національної самобутності й втрату національно-культурної ідентичності. Залучаючись до культури свого народу через пісню, танець, інструментальне музичне виконавство, декоративно-ужиткове мистецтво тощо, людина засвоює «ірраціональну» інформацію, закладену в мелодико-інтонаційних й ритмічних зворотах, рухах і жестах, кольорах та орнаментах, національному стилі художньої мови різних видів мистецтв. Ці види мистецтв в концентрованому вигляді містять національний духовний досвід, в них виражається національна сутність та ідеали народу. Отримана інформація у стислому вигляді кодується у мозку в особливих системах нейронів, відкладається у довготривалій пам'яті людини, а потім постійно відтворюється упродовж її життя. «Національне музичне мистецтво є важливим засобом у вихованні національної самосвідомості учнів, зокрема вихованні патріотичних почуттів, любові до рідної землі, шанобливого ставлення до надбань українського народу» [3, с.266].

Обґрунтовуючи особливості українського національного характеру, Д. Чижевський – видатний мислитель України, філософ, культуролог, виокремлює такі психологічні якості українців; чутливість, ліризм, сентименталізм, що виявляється в естетиці українського життя, як ідеал краси (вишиті рушники, одяг, прикрашені будинки, квіти тощо), в традиційних обрядах, одним з проявів яких був своєрідний український гумор, що є одним з виявів «артистизму» української вдачі. Витончене відчуття краси українців формувалось ставленням до рідної природи, краса людських почуттів виховувалась в стосунках з батьками, родиною, коханою людиною. Водночас характерною рисою українців завжди було прагнення до свободи. Типовою рисою українця є емоційність, чуттєвість, бажання вислову, але не самотність. Звідси бажання естетичного вислову,

бажання співати, адже відомо, що українці співоча нація. Такі якості нації виявлялись в поетичній творчості, народному мистецтві, пісенному фольклорі. Пісенність українського народу органічно пов'язана з його кордоцентричністю, тобто в піснях передавались глибокі душевні переживання. Не випадково, на думку Д.Чижевського саме в Україні виникла «філософія серця» [6, с.353].

В пісні закладені емоційно-змістові коди, які розвиваючись і збагачуючись упродовж історії, утворили «національний музичний генотип» як сукупність музичних засобів, що поколіннями передавалися народом, формуючи його ментальність і національно-культурну ідентичність. Пісня супроводжувала людину все життя від материнської колискової, дитячих забавлянок, традиційних обрядів. Пісня надихала на боротьбу за незалежність, в ній передавався нескорений дух народу.

Український композитор, музикознавець, фольклорист Філарет Колеса називав народні пісні «органічним витвором народного духу; вони живуть і розвиваються у тісному зв'язку із духовним життям народу, як його найсильніший вислів. Тому українські пісні дають невичерпні засоби до пізнання характеру й душі українського народу, його історії й культурного розвитку» [6, 353].

Нині народна пісня займає чільне місце в музичному просторі. Співаки усіх стилів і напрямів урізноманітнюють, збагачують репертуар народними піснями, виконуючи їх на свій лад і смак, часом несподівано поєднуючи у своїх творчих пошуках, здавалося б, несумісні речі. Усе частіше з'являється народна пісня на сценах різного ґатунку в своєму первозданному вигляді не лише у виконанні старших людей і носіїв фольклору [5].

Досліджуючи психологічні механізми впливу мистецтва на становлення національно-культурної ідентичності особистості, психологи пояснюють, що в процесі емоційного сприйняття художнього твору, слухач ставить себе на місце героя музичного твору, емпатійно переживаючи його вчинки та мимовільно приймає систему поглядів і цінностей тієї культури, до якої належить твір мистецтва.

Справедливо зазначав В. Сухомлинський, «чим більш культурною стає людина, тим вона стає сильнішою, тим більш необхідна їй ніжність. Сила, помножена на ніжність, народжує шляхетність. Шляхетність не може

бути слабкою. Її обов'язок захоплюватися красою, творити її, захищати її» [6, 371].

Зрозуміло, що національне виховання має закладатись в родині, а далі вирішувати ці завдання покликана національна школа, на усіх її рівнях: від материнської – до вищої. Тому національна освіта має бути зорієнтована на надання підростаючому поколінню глибоких знань з національної культури (вивчення пісенної народної творчості, вітчизняного вокального, хорового, інструментального мистецтва, народного танцю, декоративного мистецтва).

Тому сучасний вчитель музичного мистецтва має бути не тільки професійним музикантом, а й вихователем, здатним виховувати національно-культурну ідентичність підростаючого покоління, що має усвідомлювати свою приналежність до неповторної національної культури як невід'ємної складової загальнолюдської культури.

Погоджуємося з думкою Г.Падалки, що «втілення в навчальний процес мистецьких дисциплін концепції національної освіти передбачає формуванням у учнів здатності до глибокого усвідомлення національних ознак музики, живопису, танцювальних рухів як певної стилістичної єдності, формування умінь втілення і переживання особливих стильових нюансів національної школи, національного мистецтва» [8, с.68].

Отже, справою державної ваги є збереження й трансляція національної культури як найвагомішого виміру національної неповторності людини й основи її духовності. Розуміємо, що цінність української нації є, насамперед в цінності і силі її національної культури, культурної творчості. Тому мистецтво є найважливішим чинником формування національної свідомості і національно-культурної ідентичності підростаючого покоління, виховання нової генерації носіїв національного духу і національної ідеї – української національної еліти, яка має усвідомлювати свою причетність до рідної країни, її культури, традицій і національних мистецьких святинь.

Список використаних джерел:

1. Василевська-Скупа Л.П., Лаврінчук О.В. Розвиток національної культури особистості засобами українського народнопісенного мистецтва. Проблема освіти: Наук.-метод. Зб./ Інститут модернізації змісту освіти МОН України. Київ, 216. Вип.86. С.101-105
2. Василевська-Скупа Л. П., Швець І.Б, Остапчук Л. О. Шляхи формування національної самосвідомості підростаючого покоління засобами українського музичного

мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2022. Випуск 204. С. 99-104 DOI випуску: 10.36550/2415-7988-2022-1-204 <https://www.cuspu.edu.ua/ua/arhpublff>

3. Дроздова К., Василевська-Скупа Л. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до виховання національної самосвідомості учнів у загальноосвітніх закладах. (2018). *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 50, 266-270.

4. Матіяш В., Швець І., Лановенко-Мельник Н. Особливості національно-патріотичного виховання в початковій школі засобами інтерактивних технологій // *Вісник науки та освіти* № 4(10). 2023. С. 570-585. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4\(10\)-570-585](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-4(10)-570-585)

5. Остапчук Л.О., Сідорова І.С., Лановенко-Мельник Н.В. Автентична та народно-академічна манери співу: специфіка і шляхи професіоналізації. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. Т4. С. 32-38. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-4-5>

6. Отич О.М. Мистецтво у системі розвитку індивідуальності педагога: історичний і методичний аспекти: монографія / за наук. ред. І.А.Зязюна. Чернівці: Зелена Буковина, 2008. 440с.

7. Січинський В. Чужинці про Україну. Прага: Культурно-наукове видавництво УНО, 1942. 225с.

8. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К.: Освіта України, 2008. 274 с. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

*Гудзенко Д., здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Добровольська Р.О., доктор філософії,
старший викладач*

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми. Розвиток української держави зумовлює необхідність виховання нового типу особистості з високим рівнем духовності і культури, спроможної самостійно приймати нестандартні рішення, здійснювати вільний вибір, творчо мислити, гнучко реагувати на